

CONSCIÈNCIA
D'ARA
I la setmana que ve:
Ana Crespo:
art i espiritualitat

Estils

Com explicar el sagrat sense argot teològic?

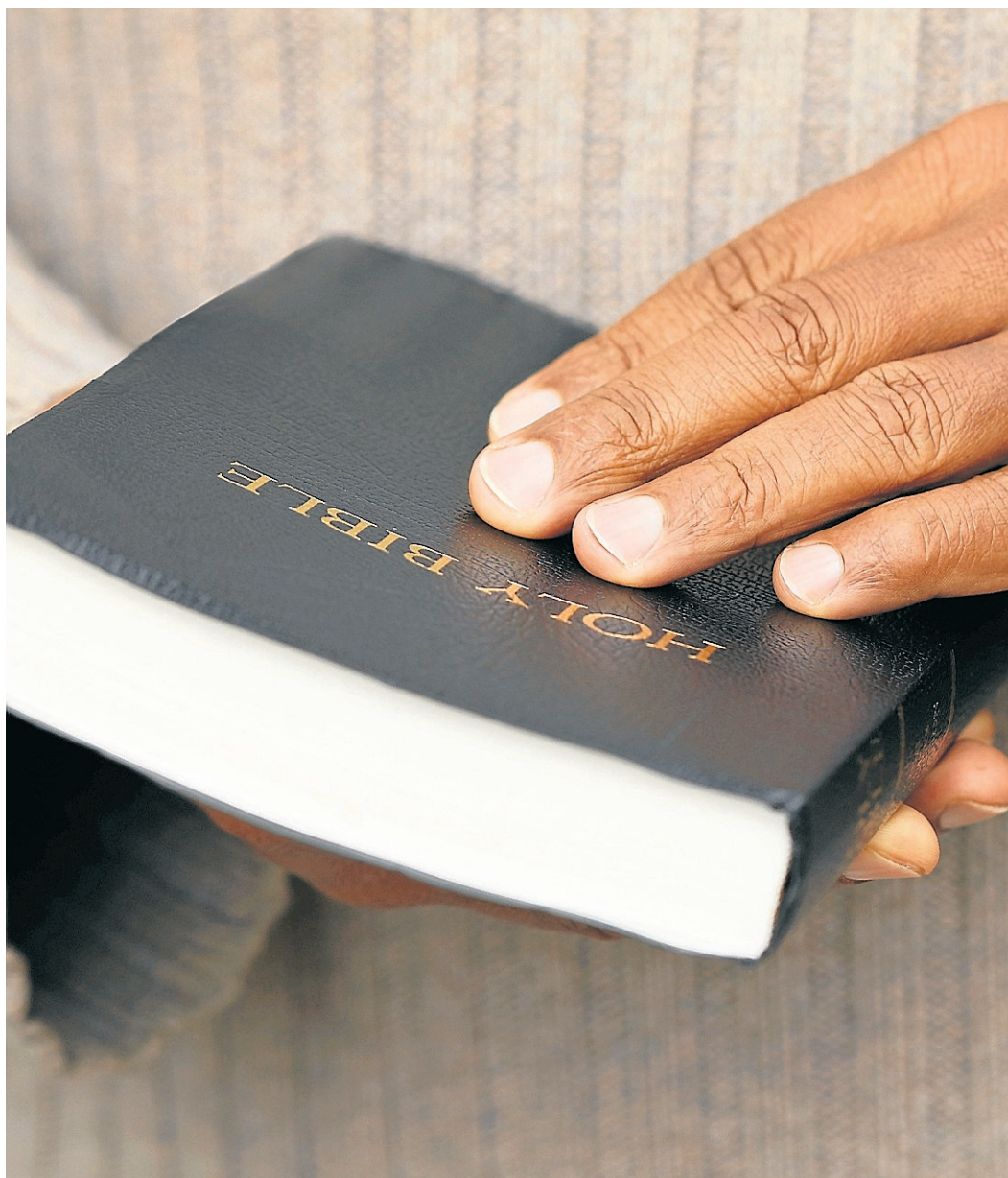
Es publica en català el clàssic de Rudolf Otto per entendre la vivència universal del sagrat

DÍDAC P. LAGARRIGA
BARCELONA

“Invitem a reflexionar sobre un moment d’excitació religiosa intensa i tan exclusiva com sigui possible. A qui no ho pugui fer o qui no tingui en absolut moments d’aquests, li demanem que no continuï llegint”, escriu Rudolf Otto al seu clàssic *El sagrat*, que l’editorial Fragmenta publica ara en català. Així comença, també, aquest article. I afegirem: no cal que continueu llegint si, malgrat viure un d’aquests moments intensos, penseu que són exclusius d’una creença en concret (la vostra), porti el nom d’una religió o no, i que, per tant, els altres (sempre els altres) mai podran gaudir d’una experiència similar. Si encara sou aquí, llegint, escoltant, de ben segur us resonarà la proposta per assaborir la noció de sagrat que va elaborar el teòleg alemany fa poc més d’un segle. Com dues puntes d’un mateix paper que es toquen quan les pleguem, aquesta distància temporal arriba avui pròxima, íntima, en una època en què precisament tot el que titllem de sagrat necessita recuperar el sentit ampli que li va donar Otto, que l’entenia més enllà de la intenció moral o religiosa. De fet, com explica ell mateix al llibre, és un terme que depassa el concepte i la raó, ja que intenta dir el que no es pot dir: copsar l’excés, experimentable però no explicable, en aquestes vivències intenses del “sentiment de misteri estremidor”. “La paraula sagrat –escriu al llibre– i els seus equivalents en semític, llatí, grec i en altres llengües antigues designaven, primerament i d’una manera predominant, només aquest excés i no tocaven el factor moral, o almenys no d’entrada i mai d’una manera exclusiva”.

Interès per la diversitat

La filòsofa María Zambrano (1904-1991) va confessar en un breu text autobiogràfic: “El descobriment del sagrat també el dec a, o estava propiciat per, un llibre apassionadament llegit en la meua adolescència, publicat per la *Revista de Occidente*, d’un autor alemany, Rudolf Otto, *El sagrat* [...]. A mi em recordava, quan el vaig llegir, àvidament, el que em passava quan de petita em portaven a passejar per un cert lloc de la ciutat de Segòvia, per on corre el riu que serà l’Eresma, un riu que s’ani-

Una persona agafant una Bíblia. GETTY

rà asserenar. Jo m’escapava i havia d’anar cap a aquestes penyes. I allà hi havia sempre, encara que fos època de sequera, una gota d’aigua. Això era ja el començament de la transformació del simple o complex sagrat en una cosa transparent, en una cosa ja divina”. La gota d’aigua que no només es transformava en riu, sinó que transformava la nena Zambrano en algú que viurà sempre, de manera natural, aquest sentiment de misteri estremidor, és la imatge del que capta Otto arreu i que l’impulsa a escriure el llibre. Nascut a Pinta (prop de Hannover) el 1869 i format com a pastor protestant, es considera un dels precursors europeus del diàleg interreligiós i molts dels seus textos recullen aquesta voluntat d’estudiar i difondre altres tradicions del món, en especial les orientals. Viatger prolífic

Pioner Otto està considerat com un precursor del diàleg entre religions

(Àfrica, Índia, Japó, Xina), el seu llibre *El sagrat*, que ràpidament es va traduir a nombrosos idiomes, es va publicar en plena Primera Guerra Mundial. Dues dècades més tard, amb l’ascens dels nazis al poder, les simpaties d’Otto per la tradició jueva i la seva oposició a la ideologia racista van relegar-lo de la vida pública, fins que va morir el 1937, en circumstàncies poc aclarides, com a conseqüència de la caiguda des d’un castell en ruïnes.

“Fe luterana, voluntat de comprensió històrica, curiositat per totes les experiències del sagrat: el conjunt de l’obra d’Otto sorgeix d’aquests tres impulsos”, afirma l’escriptor Raül Garrigasait, encarregat de traduir i prologar l’edició en català, que es pregunta: “¿què vol dir que algú, en algun moment únic de la seva vida, se senti travessat per

una força que sembla superior però que no sap què és? La basarda, l’admiració, l’estupor profund, ¿per què de vegades s’uneixen totes aquestes impressions d’una manera que no respon ni a la moral ni a l’estètica? Les teologies més refinades de la trinitat i la providència no ho expliquen. La raó no ho explica”.

Un nou terme: numinós

A més de l’obertura cap a altres cultures i tradicions religioses, Otto també sentia una gran passió per la història de l’art i la música i, de fet, a la seva obra recull part d’aquest interès i n’utilitza exemples per intentar fer entendre la seva proposta del sagrat, per la qual utilitza un terme nou, numinós, que li serveix per ubicar la idea més enllà del camp religiós i d’un àmbit merament racional o conceptual pel seu caràcter inefable. “Es veu clarament en el camp de l’art –escriu Otto–. Allò que aquí en la multitud només és receptivitat, vivència derivada i judici a partir del gust format, reapareix al nivell de l’artista com a invenció, creació, composició, com a producció genial sorgida de si mateixa. És semblant en el camp del sentiment religiós, de l’experiència i producció religioses”. El seu interès per les arts li serveix, a més, per aclarir que aquesta vivència de l’excés, sigui puntual i esporàdica o continuada, forta o lleugera, ja sigui “travessant l’ànima amb una onada suau, com una actitud flotant i tranquil·la de devoció absorta” o bé quan “pot sorgir de l’ànima amb batzegades i convulsions”, no és la mateixa que pot provocar la contemplació i recepció d’un fenomen estètic, tampoc ètic, sinó que va més enllà, on el misteri és, en última instància, inefable, inconcebible i, malgrat tot, palpable d’una manera que depassa els sentits.

Avui, quan a Europa les institucions cristianes segueixen debilitant-se i afloren noves maneres d’entendre i viure l’espiritualitat fora del marc tradicional, “és fàcil –apunta Garrigasait al pròleg– caure en la superficialitat o enfonsar-se en una vaguetat boirosa, incapaç de tenir una relació profunda i lliure amb el passat. Qui senti aquests perills sentirà un aliat en Rudolf Otto”. I afegeix: “El seu llibre no només pot ajudar a comprendre la intuïció humana d’allò que és totalment altre. També ens mostra el camí per reconnectar la nostra experiència amb l’herència cultural que hem rebut”. ■